

OBDOBÍ BAROKA A JEZUITSKÝ ŘÁD V CHORVATSKU

V období baroka utvářela osud Chorvatska jeho geopolitická poloha. Chorvatsko se v této době nacházelo na přelomu dvou entit, tj. Mediteránu a střední Evropy. Vedle těchto dvou hlavních proudů na něj měly vliv proudy sekundární: panonský, byzantský a islámský. Na území dnešního Chorvatska nedocházelo k ucelenému vývoji ani politickému, hospodářskému či kulturnímu. Země byla rozdělena mezi Rakousko, Osmanskou říši a Benátky. Jediným samostatným ostrůvkem byl Dubrovnik, který si svou vynalézavou politikou a vysokými poplatky musel svobodu po staletí draze vykupovat. Chorvaté byli v 17. a 18. století v nepřetržitých válečných konfliktech. První polovina 17. století byla v Evropě ve znamení třicetileté války. Druhá polovina tohoto století byla pak ve znamení bojů proti Turkům v Chorvatsku a Maďarsku. Hranice Chorvatska se neustále měnily až byly v 70. letech 17. století zmenšeny na *zbytek zbytku* (reliquiae reliquarum) s hranicí na ose Virovitica – Sisak – Velebit. Koncem 17. století, po uzavření míru ve Sremských Karlovcích roku 1699 byla definitivně osvobozena oblast Slavonie a Sremu od turecké nadvlády. Turci byli z této oblasti vyhnáni již roku 1687 a toto území bylo postupně inkorporováno do Chorvatska. Během 18. století proběhlo několik rakousko-tureckých válek na území Balkánu. Chorvatsko, jelikož leželo na výspě západního křesťanského světa, bylo po celé století válkami ničeno a vyčerpáváno. V takto zničené zemi docházelo ještě k selským vzpourám a k bojům mezi šlechtickými rody. Proto se stal jediným integrujícím prvkem v 17. a 18. století katolicismus. Protestantismus, který se uchytil pouze na malém prostoru v oblasti Medjimurje, severozápadního Chorvatska, Istrie a senjsko – modrušského biskupství, se udržel pouze krátkou dobu a byl brzy vykořeněn. Protireformace začala v Chorvatsku již za biskupa Juraje Draškoviće v 60. letech 16. století, ale plně se rozvinula až ve století následujícím. Roku 1604 prohlásil Sabor katolictví za jediné státní náboženství a z území Chorvatska byli vyhnáni všichni protestanté. Definitivní konec refor-

mace znamenal příchod jezuitského řádu roku 1606 do Záhřebu. V té době bylo potřeba upevnit a reformovat katolickou církev, jejíž úroveň v 16. století značně klesla. Následující období protireformace a utvrzování katolické církve šlo ruku v ruce s barokním stylem života, který se odrazil jak v umění, tak v literatuře. Protireformace tak přinesla v 17. století nové estetické a duchovní podněty, jejímž uměleckým ztvárněním bylo baroko a jejichž nositelem byla katolická církev. Barokní kultura, literatura a umění, způsob myšlení, i změna životního stylu pevně svázaly Chorvatsko se západní kulturou. Přes veškeré tragické bitvy proti Turkům si Chorvatsko zachovalo šlechtu, která byla velkým podporovatelem umění. V 17. století to byly rody Zrinských a Frankopanů, jimž patřilo velké území na severu Chorvatska, v Chorvatském přimoří a na Istrii. Roku 1671 byli popraveni za spiknutí proti císaři poslední dva představitelé těchto rodů bán Nikola Zrinski a jeho švagr Fran Krsto Frankopan. Jezuitský řád přišel do zemí dnešního Chorvatska počátkem 17. století. S podporou Habsburků stáli jezuité v čele protireformace. Základní pozornost upřeli na vytváření sítě učilišť, která sloužila jako centra pro vzdělávání laiků a jako východisko misijních činností. Jezuité byli řádem misijním. Nevadila jim chudoba, mráz ani vedro, ale též ani primitivismus a hloupost. Žili a pracovali podle hesla, které tomuto řádu dal jeho zakladatel Španěl Ignác z Loyoly, *Omnia ad maiorem Dei gloria* (Vše k větší slávě Boží). 17. a 18. století samo o sobě je ve znamení tohoto řádu nejen v Evropě, ale i v Americe a v Asii. Do Chorvatska přicházejí jezuité brzy po založení tohoto řádu. Měli nesmírný vliv na kulturní život v této oblasti, zvláště pak v Záhřebu, Slavonii a v Dubrovniku. Jak zapsal chorvatský jezuita Miroslav Vanino ve svém velkém církevně historickém díle *Jezuité a chorvatský národ, jezuité měli daleko silnější vliv na kulturní život a rozvoj Chorvatů, než se o tom dosud vůbec napsalo*. Systém školství, který založil tento řád, přijaly další katolické řády i světské instituce. Co se týče vzdělanosti, v 16. století na tom bylo Chorvatsko velmi špatně. Jedinou školou bylo pavlánské gymnázium v Lepoglavě s omezeným počtem míst. Kaptolské gymnázium v Záhřebu vyučovalo pouze budoucí kněze a v Dubrovniku pak byla pouze malá latinská škola. Již za života zakladatele řádu svatého Ignáce vstupovali do řádu Chorvaté, ale působit začali v této oblasti až po jeho smrti. Roku 1580 byla v italském Loretu založena Ilyrská kolej, která sloužila k vychovávání budoucích kněží z Dalmácie a z balkánských zemí pod tureckou nadvládou. Na území Balkánského poloostrova začali jezuité nejprve působit ve svobodném městě Dubrovniku. Sem přišli jezuité již počátkem 60. let 16. století. Zde začali vyvíjet charitativně osvětovou práci. To vedlo

k tomu, že již roku 1575 byly vytištěné první katechismy, nejstarší tištěné katechismy v národním jazyce. Až do roku 1612 zde působilo několik jezuitů, mezi nimiž byl i autor první chorvatské gramatiky a chorvatsko – italského slovníku Bartol Kašić. Z Dubrovníku byli na konci 16. století vysíláni jezuité do Kotoru, kde bylo potřeba obnovovat křesťanství po nájezdech Turků. Pro nezáměr představitelů Dubrovnické republiky byli v roce 1612 jezuité z Dubrovníku odvoláni. Na přímou žádost města však byli brzy povoláni zpět a v roce 1635 měla jezuitská rezidence již jedenáct členů. Dubrovčanin Marin Gundulić jim daroval část svého pozemku, po té sám vstoupil k jezuitům a po vysvěcení na kněze přednášel logiku v dubrovnické koleji. Po té byl poslán do Itálie, kde byl rektorem jezuitských kolejí v mnoha italských městech. Ve Florencii dokonce učil Ferdinanda II. chorvatský jazyk. Základy budoucí koleje byly položeny roku 1662, stavba pak byla dokončena koncem téhož století. Počátkem 18. století se začalo přemýšlet o stavbě kostela. Tato myšlenka se realizovala a podle plánů jihotyrolského jezuita Andrea Pozziho byl vystavěn překrásný kostel sv. Ignáce ve stylu barokního iluzionismu. Již na počátku 17. století požádalo svobodné město Záhřeb jezuitu, aby otevřeli svoji kolej na Griči. Roku 1607 otevírají jezuité v Záhřebu první jezuitské gymnázium. Jejich práce měla mezi obyvateli velký úspěch. Proto když se maďarští evangelíci snažili, aby jezuité opustili Záhřeb, reagovali na to zástupci chorvatského sněmu a chorvatští šlechtici tímto způsobem: *raději se oddělíme od uher-ské koruny, než abychom se oddělili od tak svatého řádu, jako jsou jezuité.* V roce 1615 mělo jezuitské gymnázium čtyři stovky žáků a roku 1662 byl otevřen Filosofický institut. Prvním profesorem na tomto institutu byl jezuita Stjepan Glavać, který o deset let později vydal první mapu Chorvatska v Habsburské říši. Roku 1669 zde vznikla Akademie věd z jezuitských základů a roku 1776 pak Královská akademie s hlavním gymnáziem a třemi fakultami. Koncem 17. století měla kolej v Záhřebu již 603 žáků, z toho přes stovku šlechticů. Na záhřebských školách působila řada významných profesorů z řad chorvatských jezuitů např. Bartol Kašić (Cassius, 15. 8. 1575 Pag – 28. 12. 1650 Řím). Ten se narodil se na ostrově Pagu a jako mladý odešel do Říma na Ilyrskou kolej, kde studoval. Ve dvaceti letech vstoupil k jezuitům. Generál řádu jezuitů, kterým byl v té době otec Aquaviva, mu nařídil, aby sepsal v latině chorvatskou gramatiku pro potřeby tzv. Ilyrské akademie při jezuitské koleji v Římě. Kašić tedy roku 1604 napsal gramatiku s názvem *Osnova ilirskoga jezika – dvije knjige (Institutionum linguae illyricae – libri duo)*. Ta byla zpracována na podkladě jeho rodného nářečí čakavského s hojnými štokavskými prvky. V téže době sestavil

první chorvatsko – italský slovník, který zůstal bohužel v rukopise a vydán byl teprve r. 1990 v Záhřebu. První chorvatská gramatika měla sloužit k tomu, aby si jezuité, kteří měli být posláni na Balkán, osvojili chorvatskou řeč. Sám Bartol Kašić odešel do Dubrovníku roku 1609, kde pracoval až do roku 1612. V tomto roce opustil Dubrovník a odešel do Bělehradu, kde založil gymnázium, první v Srbsku. Vedle Bělehradu působil Kašić též na jezuitském gymnáziu v Záhřebu a jako misionář v oblasti Slavonie. V té době, po svých zkušenostech na Balkáně, předložil papeži návrh, aby jako představitel katolické církve přestal bojovat s Turky, uzavřel s nimi mír a poslal svého zástupce do Cařihradu, aby pomohl křesťanským národům na Balkáně. Vedle toho ještě předložil návrh, aby byla založena jezuitská škola v Dalmácii a ve Slavonii. Ani na jeden z jeho návrhů nebylo bohužel v té době přistoupeno. Školy ve Slavonii byly založeny až po osvobození od turecké nadvlády na konci 17. století. Kašić se tedy vrátil do Itálie, kde se stal zpovědníkem v Loretu a posledních patnáct let svého života pak strávil v Římě, kde se stal tzv. ilyrským zpovědníkem a věnoval se psaní svých děl. Bartol Kašić napsal třicet děl v chorvatštině. Roku 1640 přeložil římský rituál do chorvatštiny, což byla vůbec první liturgická příručka v národním jazyce v katolické Evropě. Použil štokavštinu s příměsí čakavštiny. Ve své předmluvě k římskému rituálu vyložil své chápání spisovného jazyka (*Predgovor – Blagome i milomu štiocu, Bartolomeo Kašić od Družbe Jezusove, Rim, 15. agosta 1636*). Vybral si štokavskou ikavštinu s fonetickým pravopisem. Vysvětlil, že to je nejrozšířenější jazyk v oblasti Balkánského poloostrova, kterému se dá snadno rozumět. Bylo to v době, kdy měl Kašić za sebou zkušenosti v misiích v Dubrovníku a v oblasti pod tureckou nadvládou. Díky tomu měl možnost seznámit se i s jinými oblastmi Balkánu a s dalšími nářečnými, hlavně pak s nářečím štokavským. Též přeložil Písmo svaté, ale nebylo otištěno, jelikož Kašić trval na tom, aby bylo vytištěné v latině, kdyžto obránci hlaholice a bosence se proti latině postavili. Sváté písmo začal překládat v roce 1622 a již v tomto překladu se přiklání více ke štokavštině než k čakavštině, kterou použil roku 1604 za základ ve své gramatice. Za zmínku též stojí jeho nábožencko didaktická díla *Način od meditacioni i molitve* (1613), „Pjesni duhovne od pohvale Božijeh“ (1617), *Zrcalo nauka krstjanskoga* (1631). Kašić též napsal „Putovanje kroz južnoslavenske zemlje“. Vedle Kašiće byl významný Juraj Habdelić (1609 Staro Čiče – 27. 11. 1678 Záhřeb), který se narodil ve šlechtické rodině. Vystudoval jezuitské gymnázium v Záhřebu a ve svých 20 letech vstoupil ve Vídni do jezuitského řádu. Filozofii vystudoval v Grazu, teologii v Trnavě, kde byl i vysvěcen na kněze. Po té byl

profesorem na jezuitských školách ve Varaždinu, Rijece a Záhřebu, kde byl jmenován rektorem jezuitské koleje a správcem semináře. Za jeho působení dostalo záhřebské gymnázium status akademie. Habelić napsal první kajkavsko – latinský slovník *Diktionar ili Reči slovenske* pro školní potřeby žáků. Tento slovník byl napsán na základě kajkavského nářečí. Vytisknuto bylo roku 1670 v Štýrském Hradci. Vedle této lexikografické práce psal morálně naučnou prózu, typickou pro období barokního světa a myšlení. Jeho dvě velká barokní díla *Zrcalo Mariansko* (Zrcadlo mariánské) a *Pervi otca našega Adama greh* (První hříchy našeho otce Adama) se zabývají hříchem a padlou lidskou přirozeností. Jsou to moralisticko didaktické skladby, které stíhají morální poklesky všech společenských vrstev. V drobných žánrových scénkách líčí tehdejší společnost severního Charvátska. Je to živý obraz lidí a obyčejů té doby. Habelić psal čistou kajkavštinou, lidovým jazykem s hovorovými prvky. Je nejznámějším a nejvýznamnějším kajkavským spisovatelem 17. století. Třetím důležitým jezuitou, který působil v Chorvatsku, byl v 18. století Antun Kanižlić (9. 11. 1699 Požega – 24. 8. 1777 Požega), který se narodil jako syn kožešníka. Vstoupil do jezuitského řádu, vystudoval filozofii a teologii. Byl profesorem na charvátských jezuitských gymnáziích v Záhřebu a Varaždinu. Později vyučoval v Požeze, kde se stal také členem konzistoře. V tomto městě zůstal i po zrušení řádu v roce 1773. Psal nábožensko vzdělávací knížky pro lid. Jeho duchovní román *Světa Rozalija* (Svatá Rozálie 1780 vytištěno ve Vídni) je inspirován dílem Gunduliće a Djurdjeviće. Psán je dvanácti slabičným veršem ve formě listu kajčnice rodičům. Kajčnice, která se odřekla radostí života a odešla do horské jeskyně, kde zasvětila život Bohu (Palermo na Sicílii). Je to poéma o 4 částech, v níž sv. Rozálie rekapituluje svůj život. V tomto jeho díle se již prolíná barokní styl se stylem rokoka. Vedle toho románu napsal filozoficko-teologický spis *Kamen pravi smutnje velike*, (Základ velikého rozkolu), který vyšel též posmrtně roku 1780 ve Vídni. Toto dílo se zabývá schizmatem, které Kanižlić pojímá výrazně uniatsky. Psal štokavskou ikavicí. V předmluvách jeho modlitebních knížek se můžeme blíže dozvědět o kulturních potřebách *Ilirije, Slavonije aliti Dalmacije*. V jeho dílech se již začíná prolínat barokní styl se stylem rokoka. V rámci rakouské říše existovaly vazby s jezuitskými kolejemi v Tmavě, Štýrském Hradci a Vídni. Jezuité se na těchto kolejích střídali, odnášeli si z každé země zkušenosti, které pak zužitkovávali v jiných zemích. Z toho se pak utvářely kulturní svazky, jež vytvářely barokní evropskou kulturu. Jezuité pak byli nejdůležitějšími nositeli barokní kultury nejen v Chorvatsku, ale i po celém světě. Vedle Zá-

hřebu se v 17. století jezuité usadili též ve Varaždinu. Počátkem 17. století mělo toto město více obyvatel než Záhřeb. V té době zde žily tři národnosti: Chorvaté, Němci a *lidé z Rašky*. Roku 1628 se toto město rozhodlo darovat jezuitům půdu, aby mohli založit školu, která zde nebyla. Jelikož se Varaždin nacházel na území Vojenské hranice, kde neplatili královské zákony, rozvíjelo se dílo pomalu. Nakonec zde bylo vystavěno jezuitské gymnázium. Mezi prvními profesory byl také Juraj Habelčić. Ve Varaždinu působil i lidový misionář Juraj Gailer, který se staral především o katolíky v nebezpečné Vojenské hranici. Vedle Varaždinu a Záhřebu se rozrostlo misijní a vzdělávací dílo jezuitů též ve Slavonii. Za období turecké nadvlády pořádali jezuité do Slavonie misijní cesty. V Osijeku působil v letech 1613, 1618 a 1619 Bartol Kašić. Po osvobození Slavonie zde byla vystavěna škola i jezuitská rezidence. V oblasti Slavonie byly obnoveny mariánská poutní místa. U Osijeku to bylo poutní místo Maria Aljmaška, o které psal Antun Kanižlić ve své *Knize modliteb*. V Osijeku na gymnáziu působil otec Franjo Sušnik, který napsal lexikografické dílko *Lexicon Latinum s hrvatskim, njemačkim i mađarskim tumačenjem*. Roku 1765 pak bylo zde založeno gymnázium, které fungovalo pod správou jezuitů až do jejich zrušení. Roku 1773 převzali správu této školy františkáni. Vedle Osijeku stojí na důležitém místě město Požega a klášter Kutjevo. Do Požegy přišli první jezuité roku 1698. Otevřeli zde následující rok gymnázium, postavili jezuitskou rezidenci a kostel. Vedle práce vzdělávací sloužili též jako lékaři a otevřeli si i vlastní lékárnu. V 60. letech zde byla otevřena katedra filozofie a morální teologie. Nesla název *Academia Posegana* a měla statut vyšší školy. Kdyby nedošlo k rozpuštění jezuitů, pravděpodobně by se přetvořila v univerzitu, ale již za období vlády Marie Terezie byla činnost Akademie pozastavena. Gymnázium v Požeze odchovalo Antuna Kanižliće, jehož *Svatá Rozálie* je nejvýznamnějším dílem chorvatského rokoka. Jezuita působící na Akademii, Josip Milunović, sbíral po okolních vesnicích mládež a učil ji číst a psát. Kolej za tímto účelem vytiskla roku 1760 tři tisíce *Abecevice* (čítanek). Jezuitská kolej měla zásluhu na tom, že praktickou prací jezuitů, jejich vyučováním a tištěním knih, se vzdělali lidé, kteří do té doby byli naprosto nevědomí. Na akademii v Požeze učil i jezuita Juraj Mulih, syn sedláka, který pro své vlohy vstoupil k jezuitům. Psal kajkavské, štokavské i čakavské katechismy. Roku 1742 napsal lidový a velmi populární katechismus *Posel apoštolski*. Vedle toho se dochovaly jeho teologické, liturgické, morální, duchovní a pastorační spisy. Záhřebský kanovník a kronikář Adam Krčelić, který byl jinak velmi kritický k jezuitům, napsal o něm, že je to výjimečný člověk. V Požeze se

vzdělával i chorvatský baron Franjo Trenk, který byl později za činnost proti císařovně vsazen do špilberského vězení v Brně, kde brzo po uvěznění zemřel. Jezuité byli v Požeze velmi misijně činní, proto se roku 1773 mohlo říci, že je Požega nejjezuitičtější městem v Chorvatsku. Blízko Požegy dostali darem dvorec Kutjevo. Tento dvorec zrestaurovali a obnovili výrobu místního vína. Po zrušení řádu museli jezuité tento dvorec odevdat. Ten bohužel za několik let špatným hospodařením zpustl. Vedle Osijeku a Požegy působili jezuité též v Petrovaradinu u Nového Sadu, dnes v oblasti Vojvodiny. Petrovaradin stál na rozmezí tureckých nájezdů. Ještě před mírem ve Sremských Karlovcích sem přicházejí roku 1693 jezuité. V těchto misijních oblastech se střetávali s františkány z Bosny a docházelo mezi nimi k různým třenicím. Mezi léty 1741–1743 působil i Antun Kanižlić. V 18. století zde bylo založeno jezuitské gymnázium, které zde fungovalo až do roku 1779. Po té bylo přeneseno do městečka Vinkovci u Vukovaru.

Již roku 1582 píše obchodník z Dubrovníku a kandidát jezuitského řádu Marin Temparica generálu Aquavivovi, že je potřeba, aby se pro katolíky na Balkáně sepsala gramatika a slovník a aby se otevřel seminář, ve kterém by se vzdělávali budoucí kněží pro Balkán. V Loretu byla založena roku 1580 Ilyrská akademie a Kašić píše svoji gramatiku a slovník. Kašićův žák Jakov Mikalja úspěšně pokračoval v jeho práci. Jakov Mikalja se narodil roku 1601, vstoupil k jezuitům a společně s Bartolem Kašićem strávil tři roky v Dubrovníku. Roku 1635 je v Římě vysvěcen na kněze. Hned po té píše Kongregaci o tom, jak je potřebné šířit víru mezi Chorvaty, kteří jsou pod tureckou nadvládou. Píše, že katolická církev velice trpí, jelikož mnoho lidí pro nedostatek kněží přešlo k islámu či k pravoslavným. Tím smutnější to je, že tyto oblasti jsou tak blízko Říma. Dále píše, že by bylo potřebné, aby existovala gramatika a slovník, tím by se misie usnadnily. Mikalja připravil latinskou gramatiku v chorvatštině, která byla vydána roku 1637. Začal psát též slovník, ale uprostřed své práce byl poslán jako misionář do Temešváru, kde působil 8 let. Teprve po jeho návratu vyšlo roku 1649 *Blago jezika slovinskoga* – slovník, gramatika a chorvatský pravopis. V předmluvě píše, že je jeho práce pouze průkopnická a na ostatních je, aby na jeho práci navázali. Svými pracemi vytvořili tito dva jezuité, Kašić a Mikalja, základ chorvatské lexikografie. O století později, též dva jezuité, ale z jiné části Chorvatska – z kajkavského Záhřebu, sestavili čtyřjazyčný latinsko – chorvatsko – německo – maďarský slovník pod názvem *Lexicon latinum*, který byl vydán v roce 1742 v Záhřebu. Byli to Franjo Sušnik a Andrija Jambrešić. Hlavní práci odvedl otec Franjo Suš-

nik, který sestavil základní rysy slovníku. Po jeho smrti tento slovník sestavil a dal do tisku jeho mladý spolupracovník otec Andrija Jambrešić. Velký význam má též Habeličův kajkavsko – latinský slovník *Diktionar ili Reči slovenske* pro školní potřeby žáků, který byl napsán na základě kajkavského nářečí. Vedle chorvatských autorů má zásluhy na chorvatské lexikografii italský misionář, jezuita Ardelio Della Bell, který byl současníky nazýván *apoštol Dalmácie* Della Bella. Působil na území Dalmácie, které bylo v 18. století pod Benátkami a které bylo územím válek a nemocí, kde vládla jak materiální, tak duchovní chudoba. Sestavil *Dizionario italiano, latino, illirico* s chorvatskou gramatikou. Toto dílko vyšlo roku 1728 v Benátkách. 30 let působil tento misionář na území mezi Cresem, Kotorem a Hercegovinou. Dobře poznal lidi zde žijící a jazyk, kterým mluvili. Proto je jeho *Dizionario* důležitým svědectvím chorvatského jazyka. Roku 1773 dochází k rozpuštění jezuitského řádu. V té době měl řád 23 tisíc členů a byl na vrcholu moci. Rakouská provincie, do které spadalo Chorvatsko kromě Dubrovníku a Splitu, měla kolem dvou tisíc členů. V Chorvatsku a Slavonii jezuité spravovali koleje v Záhřebu, Varaždinu, Rijece a Požeze, misijní domy pak v Osijeku a Petrovaradinu. Dubrovnická kolej připadala pod Řím a rezidence ve Splitu pod Benátky. Po zrušení řádu museli jezuité opustit rezidence, ale podle nařízení císařovny nesměli opustit po 6 měsících dosavadní místo působení, aby nedošlo ke krachu školství v říši. Gymnaziální profesori mohli zůstat na gymnáziích a nadále vyučovat, ale postupně je nahrazovali františkáni, piaristé, diecézní kněží i laici. Všechny majetek jim byl zabaven. Po obnovení řádu roku 1815 dostali zpět pouze dubrovnickou kolej, a to pouze ke spravování a ne do vlastnictví. Jezuité přišli do země, která byla válkami a spory zničená a zdevastovaná. Založili školy, které v té době prakticky v Chorvatsku neexistovaly, vychovali budoucí inteligenci a elitu národa. Svými díly významně přispěli do chorvatské literatury, kterou v období baroka převážně tvořili. Kostely a kláštery, které vybudovali, vytvořily z Chorvatska součást evropské katolické kultury a kulturně a politicky Chorvatsko svázali se západní Evropou.

Literatura:

Dějiny jihoslovanských zemí, kol. autorů, Praha 1998.

GEORGIJEVIĆ, K.: Hrvatska književnost (od 16. do 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj i Bosni), Zagreb 1969.

- HORVAT, A.: Barok u Hrvatskoj, Zagreb 1982.
- JELČIĆ, D.: Povijest hrvatske književnosti, Zagreb 1997.
- KOMBOL, N. – NOVAK, S.: Hrvatska književnost do narodnog preporoda, Zagreb 1995.
- KORADE, M.: Isusovci i hrvatska kultura, Zagreb 1993.
- Leksikon hrvatske književnosti, kol. autorů, Zagreb 1998.
- MATOŠ, A. G.: Misli i pogledi, Zagreb 1952.
- Od svagdana do blagdana, Barok u Hrvatskoj, katalog k výstavě, Zagreb 1993.
- Slovník spisovatelů Jugoslávie, Praha 1979.